

Mischa Andriessen

15 uur

Tekst

Krant

CULTUUR

Zorgvuldige gerangschikte stenen

Richard Long is bekend van zijn wandelingen door de natuur en van de werken die hij maakt met stenen, takken en modder. Medewerker Mischa Andriessen keek mee hoe de meester zijn werk neerlegde voor een expositie in De Pont.

Tallose rode leistenen zijn naar Tilburg vervoerd voor de 'Red Slate Line' (1986). Foto: De Pont.

Hij is al van ver herkenbaar, Richard Long. Zijn rijzige gestalte gebogen, een zware steen in handen. Rond het hoofd heeft hij een doek geknoopt en hij draagt afgetrapte bergschoenen, waaraan zelfs op afstand af te lezen is hoe belachelijk veel kilometers ze in Longs lange loopbaan hebben afgelegd.

In deze outfit staat hij op talloze foto's afgebeeld; die maakt deel uit van een zorgvuldig gecreëerde mythologie. Als het stipt halfeen is – tijd voor lunch – gaat de hoofddoek af en trekt Long sportschoenen aan. Om twee uur, weer stipt, is hij terug in Museum De Pont, waar hij samen met twee medewerkers van Lisson Gallery zijn tentoonstelling aan het inrichten is.

Duizenden stenen zijn naar het Tilburgse museum vervoerd alsof het kunstwerken zijn. Letterlijk, in precies hetzelfde soort kratten als waarin kostbare beelden worden vervoerd. Het zijn zelf ook kostbare kunstwerken geworden, hoewel de bestanddelen van Longs sculpturen doorgaans voor een prikkie zijn aangeschaft of zelfs helemaal niets hebben gekost. Zijn vroegste sculpturen maakte Long van spoelhout, dat hij tijdens zijn talloze wandelingen vond. En de stenen? Long werpt een zorgelijke blik op een grote stapel zware leisteen, alsof hij zich ineens voorstelt dat hij die vracht in zijn rugtas zou moeten meetorsen.

Richard Long.

‘Het is een misverstand dat al het materiaal dat ik gebruik met mijn wandelingen te maken heeft’, zegt de Brit kalm (zie ook ‘Richard Long nader verklaard’, onderaan). ‘Ik ben een praktisch man. Ik had een expositie in de Verenigde Staten en wilde een werk met leisteen maken. Dan zou ik gek zijn kilo's daarvan uit Engeland over te laten vliegen terwijl deze rode leisteen alleen in Amerika voorkomt.’

Ook de keien waaruit de andere werken in De Pont zijn samengesteld, hebben in feite niets met Longs vermaarde wandelingen te maken. Long: ‘Het zijn afgekeurde exemplaren uit tuincentra.’

Richard Long in zijn kenmerkende kloffie aan het werk in Museum De Pont in Tilburg.

Stickers op de vloer

Met dat weinig opmerkelijke materiaal realiseert Long zijn sculpturen. Meestal hebben ze een elementaire vorm: een rechthoek, een cirkel of een kruis. Daarvan staan alleen de afmetingen vast. Bij het inrichten van de tentoonstelling zitten stickers op de museumvloer die de contouren aangeven. Hoe de stenen binnen het kader worden gelegd, wordt ter plaatse bepaald.

In Tilburg doen vooral de twee meegereisde galerieassistenten het zware werk, maar het is museumdirecteur Hendrik Driessen opgefallen hoe goed Long (mee)-kijkt. Driessen: 'Feitelijk beeldhouwt hij natuurlijk niet, maar hij gaat wel als een beeldhouwer aan het werk. Soms verlegt hij een steen. Het enige waarop Long daarbij dan let, is de structuur. Als je het werk na zo'n simpele ingreep nog eens bekijkt, zie je toch dat het verbeterd is.'

Een zaal van het Kröller-Müller Museum, met 'Wood Line' (1979).

Wie het werk koopt, krijgt behalve het materiaal een tekening met de formaten en, losjes, de structuur

Kunstwerk vernield

In de jaren tachtig en negentig struikelde je in musea over het werk van Richard Long. Vaak letterlijk. Voor je er erg in had, stond je boven op een werk. Je zag takken over de vloer rollen en schrok: had je nou zo-even een kunstwerk vernield? Dan stond de suppoost op van zijn stoel, raapte kalm de takken bijeen en legde ze terug in de vorm. De Long was weer compleet.

Nee, Long legt zijn werk lang niet altijd zelf. Een instelling of verzamelaar die zijn werk koopt, krijgt behalve het materiaal (vaak inclusief reservestukken) een certificaat. Long laat er in De Pont een zien. Een tekening van een kruis waarvan de formaten zijn vastgesteld. De structuur daarbinnen is losjes aangegeven. Daaronder heeft Long de uitgangspunten opgeschreven. In De Pont is er nu bijvoorbeeld een werk waar de bezoeker doorheen mag lopen. Bij alle andere werken is dat uitgesloten.

Lisette Pelsers, directeur van het Kröller-Müller Museum, waar toevallig tegelijkertijd een tentoonstelling van Richard Long is, vertelt dat de stenen in de sculpturen elkaar nooit mogen raken. Pelsers: 'En zo'n rechte rand mag ook niet.'

Hoe duidelijk de op schrift gestelde kaders ook zijn, elke keer dat Longs

stenen of takken uit het depot komen en weer als sculptuur bij elkaar worden gelegd, zal het werk subtiel anders zijn. Long is er in het Kröller-Müller niet bij. Hoe de stenen binnen de voorgeschreven vorm liggen, heeft hij niet bepaald, maar het museumteam.

Zou je het verschil zien als het Engelse hout werd vervangen door takken van de Veluwe?

Long neemt als kunstenaar dus lang niet alle artistieke beslissingen zelf. Bovendien zijn de materialen die hij gebruikt en de vormen die hij voorschrijft uitermate basaal. Zou je als bezoeker het verschil zien wanneer het spoelhout uit een Engelse rivier wordt vervangen door takken van de Hoge Veluwe? Waarschijnlijk niet. Toch worden Longs werken even zorgvuldig opgeborgen als een duur beeldhouwwerk. Pelsers: 'Iedere steen, iedere tak wordt zo ingepakt dat die onmogelijk beschadigd kan raken.'

Wat berg je dan feitelijk op? Het is een van de interessante vragen die Longs werk opwerpt. Na jaren zitten er zoveel vreemde vingerafdrukken op het materiaal dat die van Long zelf vermoedelijk nauwelijks nog te vinden zijn.

De takken liggen in de natuur voor het oprapen, de stenen haal je bij tuincentra. Nou, leg ze in een cirkel of een kruis en je hebt een (weliswaar niet gecertificeerde) Long thuis. Daarmee is de cirkel rond. Want precies zo'n zelfde simpele ingeving had Long toen hij als beginnend kunstenaar beseftte dat hij van het allereenvoudigste toch kunst kon maken die mensen zou raken.

Richard Long nader verklaard

Hoewel de natuur een belangrijke rol speelt in het werk van Richard Long (73) is de houding van de mens ten opzichte van de natuur in zijn werk nog belangrijker. Vanaf de late jaren zestig heeft de Brit naam gemaakt met zijn vaak minimalistische, maar baanbrekende werk. Long maakte altijd al graag lange wandelingen en hij begon die als basis voor zijn kunst te gebruiken. Bijvoorbeeld door al lopende een patroon in een landschap aan te brengen.

Een beroemd vroeg werk heet *A Line Made by Walking* (1967). Long liep zo lang over een grasveld heen en weer dat daarop een lijn ontstond, en daar maakte hij een foto van. Op een vergelijkbare manier liet hij met zijn voetstappen sneeuw smelten zodat een bepaald patroon in het landschap overbleef of hij legde gevonden stenen op een stapel. Steeds minieme ingrepen, die niemand opgevallend zouden zijn als Long er niet middels een foto of een tekst verslag van had gedaan. Met zo'n schijnbaar niets voorstellend gebaar zei Long in één klap veel over het menselijk gedrag. Hoe wij altijd maar willen ingrijpen in de natuur. Hoe achteloos we zijn en hoeveel ons ontgaat. Hoe graag we ons toch altijd weer willen laten gelden en we per se iets willen nalaten. Zoals Bram Vermeulen dat ooit bezong:

'Ik heb een steen verlegd in een rivier op aarde.

Nu weet ik dat ik nooit zal zijn vergeten,

Ik leverde 't bewijs van mijn bestaan

Omdat, door het verleggen van die ene steen,

Het water nooit dezelfde weg zal gaan.'

Later gebruikte Long ook op andere manieren zijn wandelingen in zijn werk. Hij maakte sculpturen door drijfhout of keien in een bepaalde vorm te leggen en hij maakte 'schilderijen' met modder, liefst met die uit de wateren in de omgeving waar hij woont. Een zo'n 'mud painting' is als wandschildering in Kröller-Müller te zien.

Omdat de vormtaal van Long basaal is en de gedachte achter het werk minstens zo belangrijk is als het werk zelf, is Long in de kunsthistorie vaak met het minimalisme en de conceptuele kunst geassocieerd. Maar waar die laatste groep de kunst juist van alle romantiek wilde ontdoen, is Long bij uitstek een romantisch kunstenaar. Het is essentieel dat hij een streep in een grasveld liep die er nog niet was. Hij zegt daarmee: kunst is zo eenvoudig, misschien kun jij die ook maken.

Twée exposities

Richard Long – From the River, t/m 19 mei, [Kröller-Müller Museum](#), Otterlo.

Richard Long, t/m 16 juni, [Museum De Pont](#), Tilburg.
